

NAGY JANKA TEODÓRA – BOGNÁR SZABINA – SZABÓ ERNŐ
(SZERK.): SZÁZ PLUSZ TÍZ – JUBILEUMI KÖTET (SZEKSZÁRD:
PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM KPVK – BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI
KUTATÓKÖZPONT NTI, 2021) 458 OLDAL

<https://doi.org/10.51783/ajt.2022.2.06>

2021-ben jelent meg a Tárkány Szücs Ernő Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Kutatócsoport *Száz plusz tíz* című jubileumi kötete, amelyet Nagy Janka Teodóra, Bognár Szabina és Szabó Ernő szerkesztettek. A kötet a 2011-ben alakult kutatócsoport tizedik kiadványa, ami egyrészt Tárkány Szücsnek, a jogtudósnak állít emléket, másrészt a kutatócsoport szerteágazó kutatási tevékenységét mutatja be. A kötet részletes ismertetése előtt érdemes lehet röviden szólni a kutatócsoport névadója, Tárkány Szücs Ernő munkásságáról és a kutatócsoport működéséről is.

Tárkány Szücsöt a jogtudomány képviselői leginkább a *Magyar jogi népszokások* című 1981-ben megjelent monográfiáról ismerik.¹ A szerző ebben az óriási terjedelmű, közel 900 oldalas munkájában arra vállalkozott, hogy az 1700-tól 1945-ig terjedő időszak népi jogéletéről szerzett tudásanyagot egy kötetben foglalja össze.² A könyv azért csak az 1945 előtti fejleményekről számol be, mert az 1940-es évek végétől az állampárti tudománypolitika a „népi jog-

élet kutatását” nacionalistának és szükségtelennek minősítette, szemben a jogszociológiával, amelyet alkalmasnak tartottak arra, hogy a „szocialista jognevelő szerepének eredményességét” a jogtudatkutatásokon keresztül értékelhesse.³ Tárkány Szücs munkásságának jelentős részét ezért a jogtörténet és a néprajztörténet tudta hasznosítani.

A 2011. október 5. napján, Szekszárdon alapított kutatócsoport is Tárkány Szücsnek ez utóbbi örökségét ápolja és gondolja tovább a Pécsi Tudományegyetem által biztosított keretek között. A csoport vezetését a recenzióban bemutatott kötetben is publikáló Nagy Janka Teodóra (PTE) és Mezey Barna (ELTE) vállalták, Bognár Szabina (BTK TI) pedig a szervezet tudományos titkára. A csoport tagjainak munkásságában közös a jogi kultúrtörténet és a jogi néprajz iránti elkötelezettség, ezt tükrözi

¹ TÁRKÁNY SZÜCS ERNŐ: *Magyar jogi népszokások* (Budapest: Gondolat Kiadó 1981).

² BALÁZS FEKETE: 'Legal Ethnology and Legal Anthropology in Hungary' in Marie-Claire FOLETS and others (eds), FEKETE Balázs, *The Oxford Handbook of Law and Anthropology* (Oxford University Press 2022) 249–252., <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198840534.013.12>.

³ H. SZILÁGYI István: „A marxista társadalomtudományi fogalmak használhatatlansága” *Világosság*, 2004/4. 86 H. Szilágyi felhívja a figyelmet arra, hogy az általános antropológiában Tőkei Ferenc és tanítványai feladata lett az antropológia alkalmatlanságának megindokolása. „Az ideológiai hadviselés ugyanakkor elszigetelte tudományos gondolkodásunkat az antropológia által megfogalmazott elméleti koncepcióktól és módszertani megfontolásoktól, s ez nagymértékben hozzájárult tudományos gondolkodásunk provincializálásához, elszegényedéséhez, problémaérzékenységének csökkenéséhez. E tünetek megfigyelhetők a jogtudomány területein is.”

a kutatócsoport létrehozása és az évtizedes hagyományra visszatekintő éves nemzetközi konferencia is.

A jelen recenzióban bemutatott kötet is egy ilyen nemzetközi konferencia eredményeként született meg, amelyet 2021. szeptember 30. és október 1. között rendeztek meg Hódmezővásárhelyen, bár a koronavírus-járvány miatt a kötet kiadása megelőzte a konferencia megszervezését. A kötet két nagyobb egységre oszlik: az első rész Tárkány Szücs munkásságának állít emléket, a második részben pedig a kutatócsoport tagjainak tanulmányai találhatók. Az első rész különlegességét adja, hogy nem csupán szigorúan vett szakcikkek olvashatók, de visszaemlékezéseket is találunk benne, többek között Tárkány Szücs fiától, Tárkány Szücs Attilától vagy a jogi etnográfus kollégájától, Szentí Tibor írótól, néprajzkutatótól.

Az első tanulmányt Nagy Janka Teodóra írta, és Tárkány Szücs életének és munkásságának rövid összefoglalását adja (19–23. o.). A fejezetben vázlatos képet kaphatunk a jogi néprajzkutató legfontosabb írásairól, valamint nemzetközi kapcsolatairól és arról, hogyan kapcsolódott a jogi etnológia második világháború előtti kutatásához Bónis Györgyön, Venczel Józsefen, Gunda Bélán, K. Kovács Lászlón és Viski Károlyon keresztül. (19. o.) Sokakat meglephet, hogy Tárkány Szücs legjelentősebb terepmunkáit hallgató korában folytatta, sajnos a folytatás a fentiekben említett történeti okokból ellehetetlenült, de így is négy helyszínen (Mártély, Cún, Kalotaszeg és Bálványosvárálja) vehetett részt falukutatásokban. (19. o.) Újdonság lehet sokak számára az is, hogy Tárkány Szücs az 1960-as évektől kezdődően aktív szereplője volt a nemzetközi jogi

néprajzi diskurzusnak és a tudománypolitikai enyhülést követően haláláig folyamatosan jelentek meg publikációi angol és német nyelven. (21–22. o.) A szerző életművét nem ismerők számára külön érdekességként hathat annak leírása, hogy Tárkány Szücs – eleinte kényszerűségből – bányajoggal is foglalkozott, és minisztériumi kollégáival írt *Magyar bányajog* című monográfiája három kiadást is megélt.⁴ (20. o.) Nagy bevezető jellegű írása tehát bemutatja a kötet olvasóinak Tárkány Szücs életműve minden jelentős szeletét, és ezzel izelítőt ad a kötet első részének elolvasásához.

A kötet egyik legszemélyesebb írása a Tárkány Szücs Attila által írt visszaemlékezés, amely *A Börzsönyi kaland* címet viseli. A jogi etnográfus fia édesapja egyik kevésbé ismert oldalát mutatja be, méghozzá Tárkány Szücs 1944-es partizántevékenységét. A tudós ugyanis fiatalon csatlakozott a Csohány Endre hadnagy vezette Görgey zászlóaljba annak érdekében, hogy „fegyveres felkelést robbantsanak ki a városban, megelőzve ezzel az ostromot és az ezzel járó pusztítást, megakadályozzák a hidak felrobbantását, lerövidítsék a háborút.” (25. o.) A küldetés nem sikerült, és Tárkány Szücsék partizáncsapata a Börzsönyben bujdosott, amíg 1944. december 18-án fel nem adták magukat az arra járó szovjet csapatoknak. Tárkány Szücs Attila szerint a jogi néprajztudós nem sokat beszélt partizántevékenységéről, ugyanakkor tagja volt a Partizán Szövetségnek, és haláláig kapcsolatot tartott fenn Csohányval. A fejezet érdekes olvasmány lehet azoknak, akik több életrajzi adatot szeretnének megtudni Tárkány

⁴ TÁRKÁNY SZÜCS ERNŐ, RADNAY JÓZSEF ÉS KISS LÁSZLÓ, *Magyar Bányajog* (Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1970).

Szücsről, aki fia elbeszélése alapján „[...] a maga csendes módján kézben tartotta a családot, de ha kellett, határozottan hangot adott véleményének. Nem csak szavakkal, egész lényével tanított. Ha történelemről, néprajzról beszélt, szemei kigyúltak. Kiállása az értékekért, tudományos elhivatottsága, alaposága, cél-tudatossága és elképesztő tárgyi tudása családját, kollégáit és tanítványait is lebilincseltek.” (27. o.)

A jubileumi kiadvány egyik legizgalmasabb tanulmánya Gyáni Gábor *Tárkány Szücs Ernő hagyatéka és a magyar társadalomtörténet* című fejezete. Gyáni azt elemezte, hogy Tárkány Szücs munkásságát miként használhatná fel a magyar társadalomtörténet-írás. A történész úgy véli, hogy a jogi etnológus holisztikus felfogása, amellyel az 1700-tól 1945-ig tartó időszakot egységesen, a megszokott történettudományi elhatárolások nélkül szemléli, magyarázatot adhat arra, hogy a néprajztudománnyal ellentétben a történettudomány miért mellőzi Tárkány Szücs megállapításait. (92. o.) Gyáni megállapítja, hogy:

„Az emberi dolgok lényegi változatlanságának a tudományos tana, ami a sajátosan néprajzi szemlélet sajátja, valamint a historizmus által diktált történetiség elve nehezen békíthető tehát össze egymással.[...] néprajztudomány a lokálist, az egyedít és a partikulárist ünnepli és tiszteli minden ilyen, a beszélőktől nyert adatban. A történész által hasznosított, és a forráskritika szűrőjén átesett forrásadat referenciája viszont azért fogadható el végül »igazságnak«, mert a historikus által vizslatott múltban, azzal egy időben keletkezett tanúságtételt jelenti, jöllehet belőle is csupán a történelmi hát-

ratekintés jóvoltából lesz (lehet) konfabulált tény.” (92–93. o.)

A fejezet szerzője szerint ugyan a néprajzi adatok referencialitása a történészek által megkérdőjelezhető, a Tárkány Szücs által leírtak mégis érdekes lenyomatai annak, hogy milyen módon keveredik össze a jogi néprajztudósnak a jogi népszokások szerepéről alkotott elképzelése az egyes közösségek adott történelmi időszakokban valóban alkalmazott jogi szokásaival. Ezzel ugyan megkérdőjeleződik a személyes elbeszélések alapján leírt jogi népszokások történelmi hitelessége, azonban jelentős információkkal szolgálhat a helyi közösség működésmódjáról. (100. o.) Ennek hiteles megállapításához szükség van a módszertani tudatosságra, amely képes a néprajz nagyvonalú leírásai alapján az „emberi találékonyságot és életstratégiát” megismerni. (100. o.)

Kiemelendő Bognár Szabina *Egy jogi néprajzi szintézis lehetősége: Tárkány Szücs Ernő az MTA Néprajzi Kutató Csoportjában (1975–1984)* című írása is. Bognár megkísérli Tárkány Szücs életművét három korszakra osztani, melyek a következők: „(1.) A pályakezdetés és a Mártély népi jogélete cím alatt. [...] (2.) A kényszerűen nem néprajzi pályán töltött évek [...] (3.) Tárkány Szücs Ernőnek az MTA Néprajzi Kutató Csoportban töltött »utolsó kurta évtizedének« eredményei [...]”. (120. o.) A fejezet írója azon kívül, hogy részletesen bemutatja az életmű utolsó állomásának legfontosabb mozzanatait, bemutatja, hogy Tárkány Szücs kései munkásságából rengeteg feljegyzés és vázlat maradt fenn, amely a népi jogszokások kortárs, azaz 1970-es és az 1980-as évekbeli létét igazolta. (128. o.) Kife-

jezetten izgalmas Bognár fejezetében az a néhány töredék, amelyet a Tárkány Szücs-hagyatékából közöl. (129–130. o.)

Érdekes nemzetközi kitekintést ad Matla Gabriella, aki *A spanyol jogszokáskutatás intézményesülése: Joaquín Costa öröksége* című fejezet szerzője. Matla írásában a spanyol jogi néprajz hazánkban kevésbé ismert szerzőjét és annak munkásságát mutatja be. Costa a XIX. században Savigny hatására a spanyol néplélek feltárásának érdekében kezdett a jogszokások gyűjtésébe. (331–332. o.) A Costa által kidolgozott módszertan mind a mai napig meghatározza a spanyol jogi néprajzot, amit Matla azzal magyaráz, hogy a spanyol jogtudós jogi népszokások könnyen adaptálható definícióját fogalmazta meg, amely alapján a „[...] a kutatások tárgyát egy adott társadalomban és történelmi pillanatban valóban létező, társadalmi gyakorlatként empirikusan igazolható szokások jelentik, amelyek normatív hatékonysága más normatív rendszerekkel együtt – beleértve az állami jogi rendszereket is – ellenőrizhető.” (332. o.) A spanyol jogi néprajz kutatása azért maradhatott mindmáig élő

gyakorlat, mert az egységes Spanyolország mind a mai napig nyelvileg és etnikailag is tagolt tartományokra oszlik, amelyek máig őrzik hagyományos különbségeiket. (339. o.) A jogi néprajz folyamatosságát jelzi az is, hogy Spanyolországban 1997-ben és 2007-ben nagy ívű, átfogó jogi népszokáskutatást végeztek el, amely a magyar jogi etnográfia állapotát vizsgálva igazán irigylésre méltó.

Matla cikke után fogalmazódott meg bennem a kérdés, hogy a magyar jogi néprajznak milyen jövőbeli lehetőségei adódnak, amelyek a Tárkány Szücs-örökségből indulnak ki, ámde kortárs viszonyrendszereket kutatnak. Egyetértve Bognárral, azt gondolom, hogy ennek elindításához megfelelő alapot adhatna a jogi néprajztudós még kiadatlan töredékeinek kutatása. Ez egyrészt kidolgozandó hipotézisekkel szolgálhatna a jövő kutatói számára, másrészt hangsúlyosabbá tenné azt is, hogy a magyar jogi néprajznak nem csupán múltja, de jövője is lehetséges. E feladat megkezdéséhez nagy segítségül szolgálhat a Kutatócsoport jubileumi kötete.

*Matyasovszky-Németh Márton**

* PhD, egyetemi tanársegéd, ELTE ÁJK, 1053 Budapest, Egyetem tér 1–3.; külső kutató, TK JTI, 1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4. E-mail: m-nemeth.marton@ajk.elte.hu.